

FRESH KΡΙΤΙΚΕΣ

Καθάρματα και Ήρωες, γράφει ο Κωνσταντίνος Τρικουνάκης [Η ΜΕΓΑΛΗ ΦΩΤΙΑ, ΛΟΥ ΓΙΟΥΡΕΝΕΚ]

By Literature | February 9, 2017

Σ' αυτήν την αφήγηση δε χρειάστηκε να προστεθούν φανταστικοί ήρωες, υπερβολές στην εξιστόρηση των γεγονότων ή δραματοποιημένοι διάλογοι. Τα πραγματικά πρόσωπα και συμβάντα ξεπερνούν τη φαντασία των περισσότερων συγγραφέων.

Ιδωμένα από μια αντικειμενική ματιά, αν και από ολίγον αμερικανική σκοπιά, λέγονται ξεκάθαρα χωρίς πρόθεση να χαϊδέψουν αυτιά. Γίνονται γροθιά που χτύπα στο στήθος για τον πόνο, τη βία, το φρονικό. Γίνονται ανάσα ανακούφισης για τον αλτρουισμό και την αυτατάρνηση. Φόβος γι' αυτόν που κρατά το μαχαίρι, θαυμασμός για εκείνον που μπαίνει ανάμεσα στο μαχαίρι και το θύτη.

Τι κι αν έχουν γραφτεί τόσα για το Μαργαριτάρι της Ανατολής, τη Σμύρνη. Οι ιστορίες των εμπλεκόμενων παραγόντων, συχνά άσχετα με την πολιτική βούληση άνωθεν, όπως διαχειρίστηκαν τη σαρκοβόρα κρίση. Για τις δράσεις τους όπως υπαγορεύονταν από τις εντολές τους, το καθήκον τους, το ανθρωπισμό, τις άξεις, αλλά και τις κατάπτυστες αδυναμίες. Αυτά όλα μαζί, χωρίς συγκεκριμένη βαρύτητα ή προτεραιότητα στο σύνολο. Είναι ένα έργο που το έπαιξαν άνθρωποι πέρα από τη θέληση του σκηνοθέτη ή των σκηνοθετών καλύτερα.

Δε θα βρείτε συναισθηματικό δέσμο με κάποια πρόσωπα ή ομάδες. Αφηγούνται οι πράξεις κι ακόμα κι οι πιο ακραία καλές ή κακές, ελάχιστα κριτικάρονται. Αφήνονται να μιλήσουν από μόνες τους, ώστε ο αναγνώστης να τις αντικρύστει όσο γίνεται πιο ρεαλιστικά. Δεν έχει σημασία αν είναι Έλληνας, Αρμένιος, Τούρκος ή κάποιος από τους τότε σύμμαχους. Ακόμα και ο πιο μακρινός σ' αυτή την ιστορία, θα νοιώσει ανατριχίλα σαν η μεγάλη φωτιά υψωθεί ως τον ουρανό κατακαίγοντας ένα παρελθόν, τα ίχνη, το βίος και τους ίδιους τους αιθρώπους που έζησαν εκεί.

Και λίγο αργότερα για την ίδια απειλή όταν κηροζήριανταν στους δρόμους που οδηγούσαν στις προκυμαίες. Εκατοντάδες χιλιάδες ανθρωποί, κυρίως γυναικόπαιδα έβλεπαν τα πύρινα γλωσσάρια να κινούνται στο έδαφος προς το μέρος τους, χωρίς την δυνατότητα αποφυγής. Η πυρκαϊά πίσω, η θάλασσα μπροστά. Το ίδιο φονικές, μα επιλογές που πολλοί αναγκάστηκαν να κάνουν. Το αποτέλεσμα αυτών των επιλογών ήταν ο χαμός για τον οποίο ο σφαίρες των Τούρκων φρόντιζαν ανηλεώς να είναι σίγουρος.

Οι μεγάλοι παίχτες, στο δράμα-σ' όλα τα δράματα- το διαχειρίζονται με τρόπο που το λιγότερο προκαλεί αρδία. Οι πετρελαϊκές, οι εταιρείες κατνού, οι βιομηχανίες οπλών. Τα κράτη και οι κυβερνήσεις που επιδιώκουν να διαλύσουν εποφθαλμώντας τα απομεινάρια. Τη μια με τον ένα, την άλλη με τον άλλο, υστέρα εναντίων όλων.

Λαοί πλήρωσαν ακριβό το τίμημα, ίσως περισσότερο απ' όλους οι Αρμένιοι. Μα φυσικά και οι Έλληνες, οι Ασσύριοι και πληθυσμοί χωρίς εθνική συνείδηση που απλά ήταν χριστιανοί. Αυτούς ξεπούλησαν από το βράδυ ως το πρωί οι νικητές του Α' Παγκόσμιου Πόλεμου, διαφοροποιώντας τα συμφωνημένα από το βράδυ ως το πρωί, προσπαθώντας να αρπάξουν το μεγαλύτερο μερίδιο από τα πλούτη της Μέσης Ανατολής.

Κι όσο οι πρώην σύμμαχοι, Γάλλοι και Ιταλοί συναγωνίζονταν ποιος θα επιτύχει τις καλύτερες συμφωνίες με τους εθνικιστές του Κεμάλ, οι Αγγλοί απέφευγαν να εμπλακούν ή να βοηθήσουν ουσιαστικά μετά την εξεντελιστική ήττα της Καλλίπολης, οι Αμερικανοί έχουν τις διαστρεβλωμένες πληροφορίες του αρμοστή τους.

Ο ναύαρχος Μάρκ Μπρίστολ, Ύπατος αρμοστής των Η.Π.Α. στην Κωνσταντινούπολη, ήταν ένας μισέλληνας και ο μισέλληνισμός του το οδήγησε στο να πληροφορεί ψευδώς το υπουργείο του αλλά και να δίνει εντολές στους υφιστάμενους του, που με φρίκη έβλεπαν χιλιάδες ανθρώπους να υποφέρουν τα πιο ακραία αποτελέσματα μιας εθνοκάθαρσης από πλευράς των Τούρκων. Αυτός ο απόλυτος ξειφτίλας που χωρίς να δρα προς όφελος της χωράς του έστω, παραλίγο να οδηγήσει στο χαμό πάνω από ένα εκατομμύριο ανθρώπους.

Τα αμερικανικά πλοία διαταχτήκαν να πάρουν τους όμορους υπηκόους και μερικές χιλιάδες τόνους καντά που κινδύνευαν να κασούν. Οι άνθρωποι που καγόταν μαζί με τους μπόγους τους στην προκυμαία δε είχαν καμιά σημασία. Περιστασιακά αποχή γεγονότα μικρής έκτασης, χαρακτήριζε τις εν ψυχρώ δολοφονίες, τους βιασμούς, τις μαζικές συλλήψεις αρρένων χριστιανών που ήταν σε ηλικία στράτευσης.

Η πρώτη αφήφηση των εντολών του ήταν η απομάκρυνση από τις αμερικανικές ανθρωπιστικές οργανώσεις των ορφανών και εργαζομένων στα ιδρύματά τους. Πρωτεργάτες της αγωνιώδους προσπάθειας η δόκτωρ Έστερ Πολ Λαβτζόι και ο αιδεσμότατος Έισα Τζένινγκς. Άνθρωποι που πίστευαν αυτό που έκαναν με δύναμη ψυχής.

Ένα τρίτο σημαντικό πρόσωπο στην εξέλιξη των γεγονότων, ο πλωτάρχης Χάσλει Πάουελ, κυβερνήτης του αμερικανικού αντιορπολικού «Εντσαλ», συνδράμει τον Τζένινγκς κόντρα τις εντολές που είχε. Τον φέρνει σε επαφή με τις ελληνικές αρχές και την κυβέρνηση. Ο Τζένινγκς πλέζει, εκβιάζει και υπόσχεται αμερικανική ναυτική υποστήριξη, φανταστική βέβαια, για ένα σχέδιο διάσωσης. Τελικά με τη βοήθεια του πλωτάρχη «Ξεγελούν» την κυβέρνηση που βγάινει από την παγωμάρα που ακολούθησε την ήττα και το πραξικόπημα που ήταν σε εξέλιξη.

Ελληνικά εμπορικά πλοία άρχισαν με τη βοήθεια άγγλων και αμερικανών ναυτών να απομακρύνουν τον κόσμο. Ο Πάουελ παρότι είχε δεχτεί ήδη αυστηρή επίτληξη για τη δράση του, δε διστάζει να στρέψει τα κανόνια του πλοίου του στους Τούρκους, όταν αυτοί άρχισαν να στήνουν πολυβόλα κοντά στις αποβάθρες, με άγριες διαθέσεις.

Ο Τζένινγκς είχε να φροντίσει τους πρόσφυγες και στον τόπο άφιξης τους, τα ελληνικά νησιά. Εκεί αντιμετώπιζαν το φάσμα της πείνας και των ασθενειών εξ αιτίας του υπερβολικού συνωστισμού.

Σ' αυτούς τους ανιδιοτελείς ήρωες, χρωστούμε τον λάχιστον να θυμούμαστε το όνομά τους. Όχι σαν Έλληνες. Σαν λογικά όντα που αναγνωρίζουν το ηθικό και το πρέπον. Που έχουν τη δυνατότητα να επικροτήσουν ή να απορρίψουν. Αυτό το βιβλίο κάνει φανερό ποιων οι πράξεις αξιζουν το πρώτο και ποιων το δεύτερο.

ΛΟΥ ΓΙΟΥΡΕΝΕΚ

Η μεγάλη φωτιά

Σμύρνη

Σεπτέμβριος 1922

